



**R. Patris, Francisci Svarez, E Societate Iesv,
Metaphysicarvm Disputationvm, In Qvibvs Et Vniversa
Natvralis Theologia Ordinate Traditvr, Et Qvæstiones Ad
omnes duodecim Aristotelis Libros ...**

Suárez, Francisco

Mogvntiæ ; [Coloniæ Agrippinæ], 1630

3 Quotuplex sit causa.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94135](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94135)

Ab experi-
mento proba-
tur assertio.

tem hic influxus esse sola ratio prædicamentalis cause ad effectum: nam hæc, qualiscunque illa sit, resultat ex ipso influxu cause: ut terminato ad effectum, eo scilicet modo quo dici solet, posito fundamento & termino, confluere relationem: est ergo ille influxus aliquid prius relatione: & secundum illum etiam causa est prior natura suo effectui, cum tamen secundum relationem sint simul natura. Est igitur ille influxus aliquid medium inter entitatem, & relationem cause, quid autem illud sit & an sit aliquid in ipsa causa vel in effectui, & an sit aliquis modus distinctus ab illis, vel tantum denominatio ex utroque desumpta, non potest hic distinctius explicari, donec ad singula causarum genera declaranda veniamus. Et idem est de quibusdam proprietatibus vel conditionibus, quæ communem rationem cause comitari videntur, & in diuersis causis diuersimode reperiuntur, vel esse prius natura, distinguere realiter, vel essentialiter ab effectui, &c.

Causa vnicuius obiectum conceptus.

SECUNDO colligi potest ex dictis, nomen cause non esse merè æquiuocum, cum non tantum nomen, sed etiam aliqua ratio nominis communis sit. An vero huic nomini secundum illam definitionem correspondeat vnus conceptus tam formalis quam obiectiuus cause in communi, in controuersia est: nam quidam existimant non correspondere huicmodi conceptum vnum, quia modi quibus effectus pendet à causis in diuersis generibus causarum, ita sunt primo diuersi, ut ab eis vna communis ratio dependentiæ abstrahi non possit. Sed hoc neque ab ipsis probatur, neque mihi videtur admodum verisimile, nam ex omni reali cōuenientiā potest abstrahi conceptus communis, inter causas autem non solum est proportionalitas aliqua Metaphorica, alioqui non de omnibus illis causa cum proprietate diceretur, sed est vera & realis cōuenientiā, ut ex definitione data, & expositione eius confirmari etiam potest; & ex his quæ de conceptu entis diximus, multa hic applicari possunt. Non est ergo cur negetur vnus communis conceptus cause. An verò secundum illum sit vniuocatio vel aliqua Analogia, constabit melius post traditam diuisionem cause, & explicata singula membra, ac modos causandi: & ideo illud omittimus, donec causas ipsas inter se conferamus.

SECTIO III.

Quotuplex sit causa.

Celebris est illa diuisio cause in quatuor causarum genera, scilicet materialis, formalis, efficiens, & finalis: quam tradit Aristotel. 5. Metaphys. cap. 2. & lib. 2. Physic. cap. 3. & sequentibus. cuius diuisionis expositio omnino pendet ex singulorum membrorum exacta intelligentia, quam in toto hoc tractatu latè prosequemur: & ideo nunc in communi solum proponemus ea quæ circa hanc diuisionem dubitari possunt, & ea breuiter expediemus. Primum est, an omnia illa membra verè ac propriè sub diuisione contineantur. Secundum, an inter se distinguantur, & opponantur. Tertium, an sufficienter comprehendant totum diuisum. Quartum an proximè & immediate causa in illa membra diuidatur, vel possit aliqua diuisio media excogitari. Quintum, an illa diuisio sit infima seu atoma, an possint singula membra in alia diuidi. Sextum, an sit vniuoca, vel analogica.

Quatuor proprie causarum genera.

AD primam dubitationem dicendum est, omnia illa verè ac propriè rationem cause participare: Franc. Suar. Metaph. Tom. I.

& ideo merito causam in illa quatuor membra diuidi. Hæc assertio præter communem omnium consensum post Aristotelem, sic probatur. Nam quod illa quatuor in rebus, seu effectibus quos experimur, inueniantur, facile declarari potest, supponendo, aliquid nouum in rerum natura fieri: quod est tam euident ex perpetua rerum vicissitudine, alteratione, generatione, ac corruptione, ut illud argumentis probare, superuacaneum sit. Si ergo sit aliquid de nouo, necessaria est aliqua alia res à qua fiat, quia non potest idem facere se ipsum: & hanc vocamus efficientem causam. Quæ vel producit suum effectum ex nihilo, vel ex aliqua re quam ad suam actionem præsupponat; primum non potest in vniuersum dici, nam experimento constat, neque artificem facere statuam nisi ex ligno aut ære, neque ignem calefacere nisi aliquid ei supponatur quod calorem suscipiat, neque efficere ignem nisi ex ligno, stupa aut alia re simili. Imo hic modus agendi tam est proprius naturalium causarum, ut Philosophi, qui ad illas tantum attenderunt, inde sumpsissent axioma illud, Ex nihilo nihil fit. Illud ergo subiectum, quod ad actionem efficientis cause supponitur, materiale causam vocamus. Necessè est autem ut causa efficiens tale subiectum aliquam rem introducat: alias nihil nouum efficeret, contra positam hypothesin. Illud ergo vocamus formam, qualiscunque illa sit, de quo postea videbimus. Tandem cum cause per se agentes non temere & castè agant, ut ipso rerum experimento constat: & præcipue in actionibus humanis, ut res sit extra controuersiam, necessè est ut præter illa tria detur etiam finis, propter quem causa efficiens operatur. Reperiuntur ergo hæc quatuor membra in rebus: siue omnia illa in singulis effectibus inueniantur, siue non, hoc enim postea erit inquirendum, nam ad præsens sat est quod in rerum vniuersitate hæc inueniantur.

Quod autem qualibet ex his vera sit causa, de materiali quidem, formali, & efficiente, facile probari potest, nam qualibet ex his manifestè influit aliquid esse, materia enim ab Aristotele definitur esse, id ex quo insito sit aliquid. Vbi per particulam ex cum proprietate sumptam distinguitur materia ab aliis causis; per particulam autè, insito, separatur à priuatione, & declaratur proprius influxus, quo materia, & in vniuersum subiectum exhibet se, ut ex eo confluat esse totius: Similiter forma seipsam exhibet, ut illa tanquam actu compositum constituatur: imò frequenter definitur solet forma, quod sit causa intrinseca quæ dat esse rei: materia enim est quasi inchoatio quædam, vel fundamentum ipsius esse, forma verò illud consummat, & complet; propter quod ratio quidditatis appellatur ab Aristotele citatis locis. Item hæc numerantur inter principia intrinseca rei naturalis: vel potius illa duo tantum, sunt principia constituenta rem naturalem: sunt autem principia per se, cum sint maxime necessaria & essentialia, & dant esse eo modo, quo explicatum est, sunt ergo propriæ cause. De efficiente etiam patet, quia sua actione efficit ut res habeat esse quod antea non habebat, & ad hoc per se ac directe tendit actio eius: ergo efficiens est quasi fons & principium per se influens esse in effectum; quod esse effectus distinctum est ab esse efficientis: ergo tota definitio cause propriissime conuenit efficienti. De fine verò potest esse nonnulla dubitandi ratio, quia nullum esse reale in eo præsupponitur, quo causare possit: sed, quia de hoc latius in propria disputatione dicendum est, nunc breuiter declaratur, quia licet finis sit postremum in executione: tamen est primum in intentione: & sub ea ratione veram habet rationem principii: nam est primum quod excitat, seu mouet agens ad agendum: est autem principium non fictum, sed verum & reale, quia vere excitat & mouet. Vnde sicut habet sufficienti esse quo possit talē rationē principii exercere;

III.
Materia vera causa.

Forma est propria causa.

Efficiens vera causa.

Finis vera causa.

ita etiam rationem causæ: illud autem esse quamuis in mente sit, non est extra latitudinem entis realis, & ideo sufficiens esse potest ad talem rationem causæ. Rursus huiusmodi principium non est per accidens, sed per se: imò ab illo habet causalitas agentis quod per se, & ordinate tendat in effectum: atque hoc hac ratione per se influit esse in illum, ergo etiam fini verè ac propriè conuenit definitio causæ.

IV. *Prima obiectio.* Contra hanc verò sententiam obicere quis potest Augustinum li. 83. quæstionum in 28. dicentem: *Omnia causa efficiens est.* Quam sententiam videtur sumpsisse ex Platone in Dialogo de pulchro, seu qui inscribitur Hyppias maior, ubi significat causam, & efficientem idem esse, & finem non posse dici causam, quod confirmat, tum quia est effectus, tum quia ipsius causæ efficientis non potest esse causa. Eandem fuisse communem sententiã Stoicorum, scilicet quod sola causa efficiens sit vera causa, refert Seneca libr. 8. epistol. 66. ubi etiam ipse eam probat: *Quoniam si omnia* (inquit) *sine quibus effectus fieri non potest, ponenda sunt in causarum numero, plures essent numerande, nimirum tempus, locus, motus, &c. sine quibus nullus sit effectus, in una ergo causa efficiente sistendum est, reliqua verò sunt veluti adiumenta huius causæ, aut conditiones necessariae.* Aliter obici posset in alio extremo ex Socrate apud Platonem in Phædone, quod solus finis nomen causæ mereatur, nam tota causæ rei est id propter quod fit: reliqua verò omnia solum sunt conditiones requiritæ ut res fiat, unde interrogationi propter quid res est, aut fit, sola responsio per finalem causam satisfaciunt.

Stoici solum efficiens veram causam agnoscere.

Secunda obiectio.

V. *Prima obiectio cum Augustino de loco diffinitionis.* Ad priorem obiectionem locus Augustini difficilis est, negat enim ibi querendum esse, quare Deus voluerit creare mundum, quia hoc est querere causam voluntatis Dei: omnis autem causa efficiens est, quæ in diuina voluntate locum habere non potest: ubi videtur planè Augustinus confundere causam finalem cum efficiente: nam qui querit, quare Deus voluerit creare mundum, non querit causam efficientem, sed finalem. Dicendum verò est, sensum Augustini esse, non esse querendam causam cur voluerit creare mundum: ita ut ipsius voluntatis Dei propria aliqua causa esse putetur, quia fit diuina voluntas aliquam causam huiusmodi haberet, haberet causam efficientem: non quia finis & efficiens formaliter sint idem, sed quia nihil potest habere propriam causam extrinsecam finalem, quin habeat efficientem, vel quia finis ipse non causæ sine efficientia, ut multi volunt: vel quia finis proximè mouet efficiens ad efficiendum. Cum ergo dicit Augustinus, omnem causam esse efficientem: loquitur de causalitate extrinseca, quæ nunquam est sine interuentu efficientis causæ: non tamen intendit Augustinus, excludere, quin cum illa causâ possit coniungi aliud causandi genus. Alii breuius respondent, Augustinum locutum esse strictè de causâ, prout dicit relationem ad effectum strictè etiam sumptam, & denominatum à verbo efficiendi. Sed hoc vix potest accommodari discursui Augustini: nam qui querit quare Deus voluit &c. non querit causam ita strictè sumptam.

VI. *Quot Aristoteles, tot causas à genere admissit Plato.* Ad Platonem, certum est illum posuisse omnia genera causarum, quæ Aristoteles posuit: & fortasse plura, ut postea videbimus. Et in citato loco non dicit causam, & efficiens, idem esse, ut ei tribuitur: sed e contrario ait: *Efficiens nihil aliud est quam causa.* Quæ propositio non potest simpliciter conuerti, ut per se constat. Inde autem non infert: finem non esse causam, sed infert, id quod fit ab efficiente causâ, esse distinctum ab ipsâ, quia non potest causa efficere se ipsam. De aliis verò Philosophis existimo, verbis potius quam re ab Aristotele dissentire. Nam ipsi non negant necessitatem & concursum materiæ, aut formæ, vel finis: sed in nominibus differunt, nam materiam vocant quid prærequisitum, formam vero potius appellandam censent effectum quam causam,

Veterum philosophorum in hoc sensus.

quia ad ipsam tota causalitas terminatur, vel ad finem vocant partem causæ: ut loquitur Seneca supra, finem verò appellant aliquo modo causam seu potius concausam cum efficiēte, seu esse quid superueniens efficienti medio proposito, seu intentioni finis, ut causare possit. Præterea causa efficiens habet influentiam, & magis realem, & quodammodo immediatiorem ipsi effectui, quàm finis, & notiorē, & quodammodo magis propriam, quam materia & forma, & priorem etiam illis: & ideo causæ nomen interdum per Antonomasiā, vel etiam ratione primæ impositionis, pro causâ efficiente sumi solet. Nihilominus tamen rem ipsam Physice considerando, non est dubium quin singulæ ex dictis causis veram & propriam rationem causæ habeant, & in suo genere totalem, ac plane diuersam, ut in secundo puncto dicemus: & ideo multò melius Aristoteles hæc distincte numerant sub communi notione causæ.

Nec ratio ex Seneca adducta quidquam obstat: non enim in causis numerantur omnia, tunc quibus effectus non fit, sed ea tantum quæ per se influunt in effectum. Quod non habet locus, quia est quid extrinsecum, vel si fit sermo de ubi intrinseco, illud non præsupponitur, sed consequitur in effectum ut quodammodum accidens eius. Et idem est de tempore: nam prout est communis mensura, extrinsecum est, prout vero esse potest intrinsecum, solū est duratio ipsius motus quo fit res, quando successiue fit: ille autem motus non est causa, sed est potius ipse actualis influxus causæ efficiētis successiue, ut infra declarabitur. At verò materia, quāuis sit quid prærequisitū ad actionē agētis, tamen in ipso instante, vel tēpore quo agens agit, etiam materia per se influit in effectū, imò & in ipsam actionē agētis, si ex illa operetur, ut postea videbimus. Forma verò, licet sit effectus agentis, vel etiam materiæ, est tamen causa totius compositi, completens essentiam eius. Et, quāuis sit pars compositi, est tamen in suo genere totalis causa eius, nec est cur pars causæ appelletur, quia nequē est pars agentis, nequē materiæ. Quod si appelletur pars causæ respectu totius causalitatis necessariæ in omni genere ad effectum, hoc modo etiam materia, & efficiens dici potest pars causæ, est tamen impropria locutio, quia omnes illæ non componunt vnā causam, sed aggregatum, vel repositum numerum causarum. Atque idē est proportionaliter de fine, nam licet requiratur ex parte agentis, ut actio eius non temere fiat, sed ex instituto, habet tamen influxum propriū ac per se, & diuersum ab influxu agentis, qualis verò ille sit, & an semper sit necessarius, infra dicemus.

Vnde ad alteram partem obiectionis respondetur, Platonem & Socratem illo loco moraliter potius quam Physice loqui. In moralibus enim finis est quodammodo tota causa actionum seu effectuum, non quod aliæ causæ excludantur, quatenus Physice necessariæ sunt, sed quod omnes aliæ ex fine sumant quasi primam rationem causandi. Vnde finis potest quodammodo dici sola causa, quia ita est causa ut non habeat priorem causam vel rationem: omnes autem aliæ ita sunt causæ ut habeant aliquam priorem causam, vel saltem priorem rationem causandi: quod dico propter primam efficientem causam, quæ est Deus, quod inferius declarabimus. Si autem vis fiat in voce propter quid, dicendum est strictè sumptam, solum accommodari fini: latius verò solere etiam ad omnes causas extendi. Imo Aristoteles supra inde probat prædicta causarū genera, quia per omnia illa satisfieri solet quæstioni propter quid: dicimus enim hominem esse mortalem propter materiam, & viuere propter animam &c.

Quatuor causarum mutua distinctio.

EX his facile est expedire punctum secundum de distinctione harum causarum. Potest autem esse ser-

esse sermo de distinctione formaliter ac præcisè in ratione causæ, vel de distinctione quasi materiali seu reali in esse entis. Prior distinctio est, quæ ad præsens spectat, quam certum est inter hæc membra reperiri. Primum ex Aristotelis testimonio, quia aliàs esset viriosa diuisio. Secundò ratione, quia causa vt causa in actu, formaliter constituitur per actuale influxum in effectum: sed in quatuor illis membris sunt influxus diuersarum rationum: ergo. Probat minor, quia influxus causæ materialis & formalis est intrinsecus per internam compositionem: influxus autem causæ efficientis & finalis est extrinsecus. Rursus influxus materiæ est per modum potentie, formæ autem per modum actus. Influxus item efficientis est per actionem seu mutationem realem: influxus autem finis est per mutationem intentionalem, aut Metaphoricam: sunt ergo omnes hæc causalitates formaliter distinctæ: constituunt igitur causas in actu formaliter distinctas. Vnde etiam rationes seu virtutes causandi harum causarum distinctæ sunt, nam materia causat, quatenus est passiva potentia: efficiens vero quatenus habet potentiam actiuam in aliud, forma vero quatenus vim habet actuandi: per se ipsam: finis tamen, quatenus bonus est, & per bonitatem habet vim alliciendi effectum: quæ omnia in sequentibus exponuntur latius: neque hic occurrit specialis difficultas circa hanc partem.

X. Circa distinctionem autem realem seu materialem harum causarum dubitari potest an semper intercedat, vel fieri possit, vt eadem omnino res habeat plures rationes causandi ex numeratis. Potest autem hoc queri, vel in ordine ad diuersos effectus, vel ad eundem. Priori modo dicendum est non esse necessariam distinctionem realem seu materialem inter dictas causas: quia non repugnat eandem omnino rem in ordine ad diuersos effectus habere plures causalitates diuersarum rationum. Eadem enim forma est finis respectu generationis, seu alterationis, per quam fit, & est forma respectu materiæ & compositi: & est principium efficiens respectu actionis in aliud: & potest esse materialis causa suarum proprietatum, vt est anima rationalis, quatenus est subiectum intellectus, vel voluntatis. Hi namque influxus seu causalitates, quantumuis diuersæ rationis sint respectu diuersorum effectuum, non habent inter se repugnantiam, neque etiam repugnat, quod ab eadem re procedant: quia sicut eadem res est capax diuersorum respectuum in ordine ad diuersa: est enim vni similis, & alteri dissimilis, principium vnius, & finis alterius, ita potest in ordine ad diuersos effectus participare diuersos respectus causandi. Ratio denique a priori est, quia eadem res creata potest in sua entitate includere actum potentie admiſsum: & ideo potest ad vnam rem comparari per modum actus formalis, ad aliam vero per modum subiecti: actus autem formalis cum det esse rei, simul esse solet principium agendi aliud, quia operatio consequitur esse: ac denique, quia talis actus aliquod bonum est, etiam potest esse principium Metaphoricæ motionis. Sic igitur non repugnat omnia hæc genera causarum in eandem rem conuenire respectu diuersorum.

XI. Quod si interdum in aliqua re non coniunguntur, non est ex formali repugnantia talium causalitatum in ordine ad diuersa, sed ex peculiari conditione. Et interdum prouenit ex perfectione: interdum vero ex imperfectione, verbi gratia, Deus potest esse causa efficiens & finalis, non tamen materialis respectu alicuius, quia est purus actus, & nullam habet potentiam passiuam: neque etiam exercere potest causalitatem formalem: quia hæc requirit entitatem incompletam & imperfectam. Et ob eandem rationem angelicæ substantiæ non possunt exercere causalitatem formalem: quia vero non sunt puri actus, possunt aliqua ex parte exercere materia-

lem saltem respectu aliquorum accidentium: & quæ non sunt pura potentia, possunt habere rationem aliquam efficiendi, & multò magis finalizandi. Econtrario vero materia prima, cum causalitatem materialem exercere possit, tamen quia est pura potentia nec causalitatem formalem, nec propriè effectiuam participat: tamen quia non est ita pura potentia quin aliquam entitatem & actualitatem habeat, aliquam causalitatem finalem habere potest: ratione cuius anima appetit corpus suum, & qualibet forma materiam. At vero forma substantialis, cum causalitatem formalem, efficientem, & finalem exercere possit, non tamen materialem substantialem (vt sic dicam) quia non est potentia passiva in genere substantiæ. Respectu vero accidentium potest interdum exercere hanc causalitatem, quod propriè conuenit formæ subsistenti, nam illa forma, quæ ob imperfectionem suam ex se subsistere non potest, neque etiam est potens per se ipsam ad sustentanda accidentia. Et ad hunc modum facile diseurri potest per entitates accidentales, quatenus prædictas causandi rationes participare possunt.

At vero, si hæc causæ comparètur ad vnum & eundem effectum, nonnulla maior difficultas est. Et quidem in quibusdam est clara repugnantia, in alijs vero econtrario est manifesta possibilitas, in quibusdam autem res est controuersa & dubia. Itaque eandem rem in ordine ad idem simul esse causam materialem & formalem, plane repugnat: quia hæc causalitates requirunt condiciones formaliter oppositas, quales sunt esse in potentia, & in actu formali: vnde si sit sermo de propria forma substantiali, semper requirit distinctionem realem à sua causa materiali: & idem est in forma accidentali, quæ suam propriam habeat entitatem. Quia vero sunt aliquæ formæ accidentales, quæ tantum sunt modi substantiæ, vt præsentia localis, vel si quid aliud est huiusmodi: in illis, sicut ratio formæ est imperfecta, ita sufficit distinctio modalis. Semper tamen necesse est, vt formalis & materialis causa respectu eiusdem compositi distinguantur realiter, vel ex natura rei. Deinde etiam constat formalem & efficientem causam non posse in eadem re coniungi respectu eiusdem effectus: quia forma exercet causalitatem formalem in eo, in quo est, efficientem vero respectu alterius formæ, vel compositi: & ideo forma vt informans, vel supponitur ad actionem vt principium agendi, vel consequitur vt effectus, seu terminus formalis actionis: & ideo fieri non potest vt causalitas formalis & effectiua, eidem formæ conueniant respectu eiusdem: nam includunt habitudines repugnantes.

Rursus etiam est clarum, finalem & formalem causalitatem quodammodo conuenire posse in eandem formam respectu eiusdem: quodammodo autem non posse. Si enim comparentur ad idem subiectum, vel in eandem suppositum, optime possunt in eandem rem conuenire: eadem enim forma, & est finis materiæ, & eam informat: eademque visio beata est forma intellectus, & finis ac beatitudo eius. Et ratio est, quia ipsamet forma vt informans, & informatio eius est bonum ac perfectio subiecti quod informat: & ideo potest ad illud comparari simul in ratione formæ, & finis. At vero, si comparatio fiat ad ipsum compositum, quod per formam constituitur, sic non potest eadem esse forma & finis respectu eiusdem: quia non est forma finis compositi, sed potius forma est propter compositum vt propter finem suum. Quod si comparentur ad actionem seu generationem, etiam respectu illius eadem est forma & finis. Quo sensu videtur dixisse Aristoteles infra citandus, finem & formam coincidere in eandem rem numero: sub eo tamen respectu, licet forma propriè sit finis generationis, non tamen propriè est causa formalis eius, sed tantum principium, vt lect. præced. dicebam.

Præterea eadem fere proportionem loquendum est de fine,

XII.

Respectu eiusdem causæ res formæ & materiae mutua subire nequit.

Forma &

efficientem re- spectu eiusdem in idem coincidere non possunt.

XIII.

Forma cum sine an possit entitatem confluere.

XIV.

de fine,

An conueniatur in eodem efficiens & finis.

de fine, & efficiente: nam secundum quandam rationem finis conuenire possunt eidem rei, non vero secundum aliam. Duplex enim finis, ut infra videbimus, distingui solet, scilicet finis cuius gratia actio fit vel cui, seu in cuius gratiam & commodum fit, ut in cubatione finis cuius gratia, est sanitas: cui vero, est ipse homo, cui sanitas procuratur. Prior ergo finis non potest esse eadem res cum causa efficiente, quia est effectus eius: posterior autem finis optime potest esse eadem res cum causa efficiente: nam saepe efficiens operatur propter seipsum: & hoc modo Deus est simul primum efficiens, & ultimus finis suorum operum. Et iuxta hanc intelligitur facile vulgare dictum Aristotelis 2. Physic. capite 7. *Finis & forma coincidunt in idem numero: finis autem & efficiens in idem non numero, sed specie*: loquitur enim de fine cuius gratia, seu qui per actionem formaliter intenditur, & fit: de quo iam diximus, distingui ab agente tanquam effectum eius: & ideo non posse esse idem numero cum illo. Quod vero sit idem specie, contingit in agentibus vniuersis, non in omnibus, ut ipsemet Aristoteles indicauit. Quomodo autem causa formalis & finalis in eandem rem numero coniungi possint, iam declaratum est. Adde vero etiam posse aliquam rationem finis in eadem numero rem cum causa materiali coniungi: nam subiectum accidentium & est causa materialis eorum, & finis: ut enim dicebam, finis proximus sanitatis procurandae est homo, & inter alios fines forma inducitur in materiam propter ipsam materiam conseruandam: nam quia ratio finis fundatur in bonitate, quae transcendentalis est, & in omni entitate ex parte reperitur, ideo coniungi potest aliqua ratio finis cum qualibet alia causa.

An materia rationem aliquam finis in sua entitate patitur.

XV. Efficiens an eodem effe possit cum materia.

Solum supererat comparanda causa efficiens cum materiali, an possit utraque ratio coniungi in eadem re respectu eiusdem effectuum. Et quidem loquendo de causa materiali substantiarum naturalium, certum est non posse materialem & efficientem causam coniungi in eadem re in ordine ad talem effectum, quia materia non potest esse principium efficiens formae ex illa educendae, & consequenter nec totius compositi. At vero loquendo de causa materiali accidentium, maius dubium est, an eadem causa materialis possit esse efficiens eorumdem. Potest autem hanc efficientiam intelligi duplex: una per naturalem resultantiam, & de hac loquendo, non est dubium, quin possint illae causalitates coniungi, & ita dici solet passim, animam, verbi gratia, habere triplicem causalitatem in suas naturales potentias, nempe finalem, materialem & efficientem: & multi censent hoc genus actiuitatis, nec materiam primam repugnare in suam propriam passionem, quae est quantitas. Altera efficientia est per se, & per propriam actionem, & de hac est maior difficultas: incidit tamen cum illa quaestione, an omne, quod mouetur, ab alio moueatur, seu (quod idem est) an agens & patiens semper distinguantur, saltem secundum proxima principia agendi, & recipiendi, quam postea tractabimus, disputando de causa efficiente.

Causae in quatuor genera diuisio an adequata.

XVI. Instrumenta sub efficiente, non sub materiali causa collocanda.

Circa tertium punctum, an haec quatuor genera sufficienter diuidant causam, solent variae difficultates proponi de causis instrumentariis, dispositiuis & obiectiuis. Sed haec & similia difficultatem non habent, nam causa instrumentalis, quaedam species est causae efficientis, ut postea videbimus. Nec potest cum aliquo fundamento reduci ad materialem causam, ut falso excogitauit Philogonus 2. Physic. text. 27. nisi fortasse loquamur de dispositionibus materiae, quae solent etiam instrumenta appella-

ri: sed illae nisi efficientiam habeant, re vera non sunt instrumenta: si vero efficientiam habent, ut sic non sunt dispositiones, neque ad causam materialem villo modo pertinent, sed ad efficientem, quam vel adiuvant, vel eius vicem gerunt. Dispositiua autem causa communiter reducitur ad materialem, quia preparat materiam ad formam. Sed haec denominatio solum esse videtur per quandam attributionem: nam si loquamur cum proprietate, vera dispositio quaedam causa formalis est: non enim disponit nisi informando subiectum: calor enim qui est in ligno, non disponit ad formam ignis, nisi formaliter calefaciendo lignum: loquor autem de vera ac propria dispositione Physica, & positiua: nam vulgari modo solet dispositio vocari, quaecunque remotio impediendi, vel quauis conditio necessaria, ut applicatio ad agendum, vel quid simile, & in his nulla est vera causalitas, sed tantum per accidens.

Causam obiectiuam appello obiectum respectu potentiae vel actus. In quo obiecto duplex potest habitudo considerari: una est mouentis, altera terminantis. Prior respectu potentiae cognoscitiuae est causalitas efficiens, siue consideretur obiectum quatenus mouet imprimendo speciem, siue quatenus per speciem concurret ad actum, respectu vero potentiae appetitiuae est causalitas finalis, vel propria & formalis, ut in appetitu rationali, vel materiali & imperfecta, ut in sensitiuo, quod postea videbimus. Sub posteriori autem respectu aliqui reducunt obiectum ad causam finalem, quia potentia & actus in illud ut in finem tendunt. Neque obstat, quod haec habitudo sit essentialis, quia non repugnat, quod aliqua res essentialiter sit ordinata ad suum finem. Alij ad formalem causam reuocant, quatenus obiectum dat speciem actui: quidquid enim dat speciem, habet rationem formae, dicunt autem esse non intrinsecam, sed extrinsecam formam. Ego vero libentius negarem obiectum sub hac ratione exercere aliquod verum genus causalitatis, sed puri termini specificantis, non per verum aliquem influxum, qui causam constituat, sed per solam multitudinem alterius ad ipsum. Neque Aristoteles vnquam illius causae formalis extrinsecae meminit, nec terminum motus appellauit causam motus, quamuis dixerit ab illo sumere speciem: & idem est de vno relatiuo respectu alterius, seu de termino relationis ut sic. Nec D. Tho. aliter loquitur, ut videre licet 1. 2. q. 1. art. 3. Sed haec facilia sunt, ac fere de modo loquendi.

Potissima difficultas est in hoc puncto de causa exemplari, quam Plato addit quatuor ab Aristotele numeratis, ut constat ex Timaeo & Phaedone, & refert Seneca cit. epistol. 66. Sed de hac materia propter grauitatem eius propriam disput. tionem instituemus. Nunc breuiter concedimus Platoni exemplar veram causalitatem exercere, quod Aristoteles non ignorauit, nam hic numerando formam, addit & exemplar: & ideo fortasse non est necesse propteream causam augere numerum, quod dicto loco examinabimus.

Diuisio causae praedictae sitne imediata.

Circa quartum videri potest diuisio illa immediata, eo quod Aristoteles proximè diuiserit causas in quatuor illa membra. Sed nihilominus dicendum est, illam diuisionem non esse immediatam: possunt enim facile conuenientiae inter quaedam ex his membris excogitari, ratione quarum aliae priores diuisiones causae, & in pauciora membra constituantur. Sic ergo potest primo causa diuidi in internam, & externam: interna rursus in materiam & formam: de quibus dubitari non potest, quin peculiariter conueniant in modo causandi: dant enim esse

esse effectui conferendo illi suammet numero entitatem, & interne componendo illum: efficiens autem & finis, longe aliter causant, & in hoc conveniunt, quod non componunt intrinsecè effectum, & ideo causæ extrinsecæ communiter appellantur. Igitur in ratione causæ abstrahi potest ratio communis materię & formæ, quæ non sit communis aliis causis, & è converso: ergo recte diuiditur causa immediate in intrinsecam & extrinsecam, & deinde illa in materiale & formalem: hæc vero in efficientem & finalem. Alio item modo posset alia diuisio causæ immediateior excogitari: nam tres aliæ causæ præter finalem, conveniunt in hoc, quod conferunt ad esse effectus per realem influxum, ideoque requirunt existentiam realem ad suas causalitates, ut postea videbimus: causa autem finalis influit intentionaliter: ideoque causare potest antequam in se realiter existat. Recte igitur diuidi potest causa immediate in realem, & intentionalem, strictè sumendo in priori membro illum terminum realem: nam si sumatur in tota sua latitudine & transcendentia, etiam causæ finali conveniunt. Et rursus causa realis diuiditur in intrinsecam quæ in materiam & formam, & extrinsecam, quæ est efficiens, & peculiari ratione, & quasi per antonomasiam dici potest extrinsecæ: nam licet finalis causa comparata ad formalem & materiale, extrinsecæ etiam sit, comparata tamen ad efficientem, est quodammodo intrinsecæ: nam habitudo ad finem est magis intrinsecæ unicuique rei, & in quibusdam est etiam essentialis.

Quatuor causæ membra, an atoma.

XX. DE quinto puncto pauca hoc loco dici possunt, donec de singulis causis tractemus: & ideo breuiter dicendum est, hanc non esse diuisionem in ultimatas rationes causæ: nam sub quocunque illorum membrorum dari possunt varię diuisiones. Causa enim materialis quædam est pura potentia alia vero est tantum potentia secundum quid. Quæ non est diuisio tantum materialis (ut ita dicam) secundum entitatem, quæ est causa, sed etiam est formalis in ratione causæ materialis. Nam de ratione formalis illius est, ut sit potentia, & ideo secundum diuersam rationem potentię receptiue, erit diuersa ratio causæ materialis, quæ diuersitas attendi etiam potest ex effectibus: nam illa prior est causa materialis substantię, posterior vero accidentium. Vnde prior dici potest causa materialis simpliciter, posterior vero secundum quid, sumendo hæc voces non ex entitatibus talium causarum, sed ex habitudine ad effectus: nam quoad entitatem materialis causæ accidentium esse potest ens simpliciter, seu substantia integra: materialis autem causa substantię tantum esse potest ens secundum quid, tamen quoad causationem seu habitudinem causæ hæc causat ens simpliciter, illa secundum quid. Rursus materialis causa substantię diuiditur in materia corruptibilem vel incorruptibilem substantiarum: causa vero materialis accidentium diuidi potest, vel in corporalem & in spiritualement, vel in proximam, aut remotam, vel in eam, quæ in se fit accidens, vel quæ sit substantia, aut partialis, aut integra: de quibus omnibus in proximis disputationibus dicam. Atque proportionali modo diuidi potest forma in substantialem & accidentialem, & vtrumque membrum subdividitur in varias formas, iuxta varietatem substantiarum compositarum, & accidentium. Causæ item efficiētis, & finalis, quàm plures sunt diuisiones, quæ non possunt hic breuiter recenseri, sed in propriis disputationibus.

XXI. Dices, si causa potest immediate diuidi in pauciora membra, & remotè in plura, cur Aristoteles potius quadrimembrem illam diuisionem, quam alias tradidit? Respondetur, hoc ipso quod illa diuisio est

media inter illa extrema, fuisse aptiorem ad doctrinalem diuisionem tradendam. Maxime, quia membra illa habent rationes, & modos causandi magis distinctos & notiores. Adde, Aristotelem non omnino omisisse, sed insinuassee satis, tam convenientias harum causarum inter se, quam diuisiones earum, ut excitatis locis constat.

Qualis sit data diuisio.

IN sexto puncto auctores omnes, supponendo potius, quam probando, vel disputando, docent, illam diuisionem causæ esse Analogam, & propter eam causam dicunt non fuisse causam in communi ab Aristotele definitam. Non tamen declarant satis modum, aut rationem huius Analogię: neque à nobis declarari potest, donec rationes singularum causarum exactè tractentur. Et ideo nunc supponamus, sententiam illam veram esse ex communis sententię auctoritate: & ex hac generali ratione, quod illi modi causarum communes sunt causis accidentium, & substantiarum, quæ non possunt esse vniuocæ causæ, quia non dant vniuocè esse, vnde nec ratio effectus vniuoca esse potest in accidente & substantia: exactiorem vero huius Analogię declarationem in prædictum locum remitto.

DISPUTATIO XIII.

De materiali causa substantię.



Reatermitto disputationem in cõmuni de causa materiali, ut abstrahit à causa substantię, vel accidentis: quoniam potissima ratio huius causæ cernitur in materia prima: & si in illa declaratur, facile erit reliqua cum proportionem intelligere. Neque timenda est aliquorum censura, qui existimant tractationem de materia prima nullo modo ad Metaphysicum pertinere, sed ad solum Physicum, iam enim in superioribus, præsertim in proœmiali disputatione, declaratum est, multis titulis negotium hoc ad Metaphysicum spectare. Quoniam licet Physicus sub propria & speciali ratione agat de materia, ut est principium generationis naturalis, & ut est causa, vel pars entis naturalis: nihilominus Metaphysicus, considerando communem rationem causæ materialis, quod illius proprium est, necessario agit de prima causa illius generis, quæ est materia prima. Item agens de essentia substantię, necessario tractat de materia, quatenus est pars essentię, ut infra videbimus, tractando de substantia materiali. Hoc ergo loco sub hac consideratione de materia tractamus. Et quia ratio causandi intelligi non potest, non intellecta entitate materię, inuestigabimus prius, an sit materia: deinde qualis sit entitas, & essentia eius, postea de proprietatibus, ac tandem de causalitate eius.

SECTIO I.

An sit evidens ratione naturali dari in entibus causam materialem substantiarum, quam materiam primam nominamus.



Quoniam materia prima duo includit, oportet ante omnia exponere significationem vocis quoad vtramque partem. Materia ergo diuidi solet in materiam ex qua, in qua, & circa quam. Quæ diuisio varijs modis explicari potest: primò, ut non sit diuisio rerum, seu materialium, sed respectu ac officiorum eiusdem materię.

I. *Varia interpretatio partis.*

Eadem